

Finansų rinkos žlugimas

Laikas atsigauti, persitvarkyti ir įrodyti politikos reikšmę

Simboliška ir nuoseklu, kad susirinkusi Mančesteryje, kuris buvo labai svarbus kapitalizmo plėtrai ir organizuotos darbininkų klasės atsiradimui, šiandien Europos Parlamento Europos socialistų partijos (ESP) frakcija priima principų rinkinį, kuriuo, pastaraisiais metais katastrofiškai žlugus grobikiškam finansiniam kapitalizmui, turėtų būti grindžiamos ilgalaikės reformos, dabar būtinos mūsų ekonomikos ir finansų sistemai. Penki toliau aprašytieji principai grindžiami deklaracija, kurią 2008 m. lapkričio 5 d., pirmininkaujant ESP pirmininkui Poului Nyrupui Rasmussenui, priėmė Europos socialistams ir socialdemokratams atstovaujantys ministrai pirmininkai ir šių partijų vadovai.

1. Saugos diržai – ne tik bankininkams

- **Taigi dabar visiems aiškiai matyti:** kartais rinka kelia problemų, kurias spręsti turi vyriausybė.
- Prieš keletą savaičių akivaizdžiai žlugus mūsų finansinėms rinkoms, Europai ir pasauliui iškilo ekonominės katastrofos grėsmė. Koordinuotas vyriausybių įsikišimas Europoje ir kitur tik paskutinę minutę išgelbėjo finansinį sektorių nuo visiško žlugimo. Dabar mūsų lyderiai lygiai taip pat turi išgelbėti ir mus.
- Išgyvename didžiausią ekonominę krizę per pastaruosius 80 metų. Krizė – tai mūsų institucijų, demokratinės valdžios ir Europos vertybių išbandymas: ar mūsų lyderiai sugebės įveikti šį iššūkį? Ar jie dirbs kartu, kad būtų išsaugotos darbo vietos ir gerovė? Pasirinkę tinkamus metodus, jie gali ne tik atgaivinti ekonomiką, bet ir užtikrinti geresnį, stabilesnį ekonomikos valdymą, sustiprinti demokratiją, paskatinti visuomenės pažangą.
- Žlugus rinkoms, atkurti pasitikėjimą jomis, papildyti užsakymų portfelį, paskatinti įmonių ir vartotojų paklausą gali tik griežtesnis ir koordinuotas valdymas. Europos šalių vyriausybės turėtų padidinti viešąsias išlaidas, paskatinti verslininkystę, padėti kurti ir plėtoti MVĮ. Kuo šie veiksmai labiau koordinuojami, tuo jie veiksmingesni.
- Kad visa tai įgyvendintų, ES nedelsdama gali atlikti 4 svarbius veiksmus:
 1. išsiaiškinti, kokių Europos lygmens paskatų reikia, kad būtų parengta valstybių narių veiksmų programa, ir reikalauti, kad visos valstybės narės pagal savo fiskalines galimybes prisidėtų prie atkuriamųjų priemonių rinkinio įgyvendinimo;
 2. teikti paramą finansinius sunkumus patiriančioms valstybėms narėms, kurių galimybės veikti pavieniui yra labai mažos. Kai kurių euro zonos nepriklausančių valstybių narių valiuta tapo aktyvių spekuliacijų objektu, todėl šios valstybės buvo priverstos padidinti palūkanų normas, nors turėtų jas

mažinti. Euras apsaugojo euro zonos narius nuo valiutos krizių, tačiau kai kurių narių valstybės skolos finansavimo kaina vis tiek išaugo. Europa turi imtis pagrindinio vaidmens gaunant ir skirstant kapitalą, pvz., teikiant garantijas dėl valstybės skolos, euroobligacijas ar didesnes Europos investicijų banko paskolas mažosioms ir vidutinėms įmonėms bei investicijoms ekologiškai padėčiai gerinti;

3. pasinaudoti Europos parengtomis priemonėmis, pvz., Lisabonos strategijos ataskaita ir Ekonomikos ir užimtumo gairėmis, kurios bus netrukus paskelbtos, ir paskelbti aiškius reikalavimus. Pirmenybė turi būti teikiama sprendimams, kurie i) greitai įgyvendinami, ii) skirti Europos ekonomikai stiprinti ir modernizuoti;
4. kad rezultatai būtų pasiekti greitai, reikia valstybių narių paprašyti didesnę pagalbą skirti tiems, kuriems jos reikia labiausiai, pirmiausia mažosioms įmonėms ir pažeidžiamiems namų ūkiams, – tai būtų Europos gelbėjimosi ratas tiems, kuriems gresia didžiausia rizika.

2. Mūsų pinigus paėmę bankai turi atsilyginti

- Vyriausybės iš mokesčių mokėtojų pinigų milijardus eurų bankams skyrė ne todėl, kad juos myli, bet todėl, kad žlugus bankams, įmonės negalėtų gauti reikiamų kreditų, žmonės – paskolų nekilnojamajam turtui įsigyti, bankrutuotų įmonės, kristų gyvenamojo būsto vertė, sumažėtų darbo vietų.
- Bankai paėmė pinigus, dabar reikalaujame rezultatų:
 - o nedelsiant turi būti atkurtas buvęs paskolų teikimo namų ūkiams ir įmonėms, ypač MVĮ, lygis; paskolų teikimą gerokai atidžiau turėtų prižiūrėti finansų ombudsmenas, kuris privalo užtikrinti, kad valstybės lėšos būtų naudojamos visuomenės labui, o ne privačių asmenų turtui didinti;
 - o sparčiai ir be apribojimų turi būti sumažintos palūkanų normos;
 - o daugiau neturi būti mokami milžiniški darbo užmokesčio priedai ir didžiulės išeitinės išmokos;
 - o neturi būti taikoma priverstinio atleidimo praktika.
- Vyriausybės turėtų aiškiai parodyti, kad yra pasirengusios imtis visų reikiamų papildomų įgaliojimų, reikalingų darbo vietoms, įmonėms ir namų ūkiams apsaugoti.
- Reikalaujame, kad ir pačios vyriausybės daug skaidriau valdytų mūsų pinigus. Jos privalo aiškiai ir viešai pareikšti, kokios skolinimo politikos, valdymo metodų ir atlyginimo sistemų pageidauja iš bankų ir kokių veiksmų imsis finansiniams spekuliantams pažaboti.

3. Atėjo laikas gelbėti planetą

- Nuosmukis – sparčiausiai spręstinas uždavinys, bet neabejotinai didžiausias artimiausių metų iššūkis yra klimato kaita. Vienintelis būdas išvengti ekologinės katastrofos – sparčiai mažinti taršą ir siekti energetiškai taupios ekonomikos, tačiau iki šiol mus baugino reikiamų investicijų dydis.

- Dabar jau žinome, kad Europos ekonomikai būtinos labai didelės investicijos, kurios padėtų išvengti gilaus ilgalaikio nuosmukio. Raginame parengti Europos ekologinių investicijų paketą – veiksmingą universalią priemonę.
- Europa yra pasaulinė lyderė tokiuose sparčiai augančiuose sektoriuose kaip ekologiškos technologijos ir prekės, atsinaujinančios energijos gamybos technologija. Europos socialdemokratai parengė veiksmų programą **dešimčiai milijonų naujų darbo vietų sukurti iki 2020 m., taikant ekologiško augimo priemones**. Tačiau šiems tikslams pasiekti ir Europos klimato kaitos išipareigojimams įvykdyti reikės didelių investicijų. Raginame Europos lyderius pradėti spręsti šį uždavinį ir, taikant protingas ekologines investicijas, Europoje atkurti užimtumą ir padėti siekti su klimatu ir energija susijusių tikslų.

4. Kuo glaudesnis bendradarbiavimas ir vieningumas – taip pat mūsų tikslas

- Visame pasaulyje, kaip ir Europoje, pažeidžiamiausi yra tie, kuriems finansinė krizė smogia skaudžiausiai. Tarptautinės darbo organizacijos apskaičiavimais dėl kredito sistemos krizės pasiturinčioje pasaulio dalyje kitais metais besivystančiose šalyse bus prarasta apie 150 000 mln. darbo vietų. Labai reikalingas kapitalas perkeliamas iš mažiau išsivysčiusių šalių, nes finansinės institucijos ieško būdų savo pinigams apsaugoti.
- Europa pagrįstai didžiuojasi esanti pati didžiausia pasaulyje pagalbos teikėja. Tačiau kol remiantis tvaresnėmis ir pažangesnėmis nuostatomis nebus sukurta naujų pagrindinių pasaulio finansų ir prekybos sistemų taisyklių, neturėsime vilties pasiekti Tūkstantmečio plėtros tikslų.
- Be to, kol mūsų prekybos partneriai išgyvens nuosmukį, Europos valstybėms taip pat bus sunku jį įveikti. Be moralinių išipareigojimų siekti Tūkstantmečio plėtros tikslų, mums būtinos stiprios rinkos, kuriose būtų perkamos Europos prekės ir paslaugos: kas naudinga besivystančioms šalims, naudinga ir mums.
- Finansų sistemos žlugimo pamoka aiški: žlugus nacionalinėms pastangoms, pasiteisino koordinuoti Europos lygmens veiksmai. Realioje ekonomikoje koordinuoti Europos ir pasaulinio lygmens veiksmai taip pat bus gerokai veiksmingesni už vien nacionalinio lygmens sprendimus. Pritariame raginimui kurti naują Brettono Woodso sistemą ir užtikrinti naujovišką, atsakingesnį, tvaresnį bei teisingesnį pasaulinės finansų sistemos valdymą.
- Per trumpą laikotarpį G20 atkuriamasis planas turi užtikrinti, kad TVF su išsivysčiusių šalių centriniais bankais ir vyriausybėmis parūpintų pakankamai lėšų, kurias būtų galima skolinti besivystančioms ir sparčiai augančioms šalims kovoti su nuosmukiu. Be to, Dohos derybų raunde turi būti skubiai priimti patikimi, į plėtrą orientuoti sprendimai.

5. Padėkite, ekonomistai (ir politikai)!

- Vos per keletą 2008 m. savaitių pasaulio ekonomikoje įvyko esminių pokyčių. Idėjos, kuriomis remiantis beveik trisdešimt metų buvo valdomas pasaulis, kuriomis

vadovaujantis nubrėžtos politinių galimybių ribos ir kurios dominavo politinėse bei ekonominėse diskusijose, pasirodė esančios klaidingos.

- Taip pat netikėtai atgijo senosios tiesos, kurių nebuvo paisoma vyraujančiame politiniame kurse. Griežtai nereguliuojamų ir valdžios neprižiūrimų rinkų, ypač finansų, nepastovumas yra neišvengiamas. Vyriausybė privalo būti pagrindinis finansinio sektoriaus patikimumo ir tam tikro ekonominės veiklos lygio užtikrinimo garantas.
- Kaip minėta, pagrindinė vyriausybės pareiga – reiklus valdymas. Dabar, kai pinigų politikos priemonės tapo neveiksmingos, geriausia kovos su nuosmikiu priemonė yra biudžeto politika.
- Be to, skaudžiai patyrėme, kokią pavojų kelia pernelyg spartus finansų sektoriaus augimas, skatinamas nepaliaujamų finansinių naujovių, taikomų ieškant vis sudėtingesnių rinka pagrįstų rizikos, pvz., valiutos kurso nepastovumo, mažinimo sprendimų, kurių priėmimas kažkada buvo vyriausybės pareiga.
- Kiekvienas esminis vyraujančio ekonominio modelio žlugimas lemia protingus ekonomikos mokymo ir visuomenės valdymo pokyčius:
 - o dėl 1930 m. Didžiosios depresijos tris dešimtmečius vyravo Keinsio „gerovės kapitalizmas“;
 - o dėl 1970 m. stagfiacijos įvyko monetarinė kontrrevoliucija, kurios šalininkai nuo tada mus ir valdė.
- Dabar, nepasitvirtinus rinkai skirtoms liaupsėms, kuriomis remiantis pagrindinis pastarųjų 30 metų principas buvo godumas, ekonomistai ir politikai turi iš esmės persvarstyti savo teorijas. Ekonomistai turi parengti naują, platesnę viziją, kaip jų profesija galėtų padėti kurti geresnę visuomenę. Tuo tarpu politikai, prieš perleisdami savo atsakomybę rinkos magijai, turi įprasti ilgai ir gerai pamąstyti.

2008 m. lapkričio 12 d., Mančesteris